

gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 11. septembra 1872.

Obseg: Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá. (Dalje.) — Kozave ovce. — Poljska letina. — Lepo zelje in pa — zeljnati štori. — Kako so liberalci začeli soditi o novih ljudskih šolah. — „Leh-rertag“ v Celovcu. — Potovanje na Veliki Zvon (Grossglockner). (Dalje.) — Mnogovrstne novice. — Dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Postava za Kranjsko deželo zastran rabe, napeljevanja in odvracanja vodá.

(Dalje.)

§. 13. Če se iz javnih vodá napelje voda v pre-toke (kanale), bajaranje ali vodovode, ki služijo v pri-vatne namene, se je pri rabi ali porabi vode na tanko držati pogojev, pod katerimi se je to dovolilo. V dvombi se je držati tega pravila, da je dovolitev in pridobitev pravice do vodne rabe utesnjena toliko, kolikor je na-prava opravičnega potrebuje, z odvečno vodo pa obrača državna uprava.

§. 14. Ako se na podlagi državne postave §. 4. lit. a. voda, ktere lastnik ne potrebuje, podeli komu drugemu v rabo, tedaj se mora v dovolilno pismo, ktero daje državna uprava in jo naredi po predpisu §. 4., zapisati vselej tudi ta pogoj, da mora tisti, ki je dobil pravico do vodne rabe, tudi to pravico porabiti v pri-merno odločenem času, sicer vgasne dovolitev te pravice.

Tudi takrat se sme izreči, da je podeljena pravica do rabe ugasnila, ako se določena odškodnina ni od-rajtala upravičencu tako, kakor mu gré.

§. 15. Rudarska postava določuje, dokle gredó pravice rudarskih podvzetnikov do vodá iz rudnikov odtekajočih, in ktere vodne pravice rudarji sploh imajo.

§. 16. Raba vodovja za plavljenje lesá se uravnjuje po gozdarski postavi in po plavbenih redih, raba vo-dovja za ribštvo pa po ribštvenih redih (postavah).

§. 17. Podvzetniki naprav za namakanje, potem podvzetniki gonil in jezil, od katerih ustanovitve se sme pričakovati obilen dobiček za narodno gospodarstvo, smejo po besedah državne postave §. 15. lit. b. zahte-vati, da se jim za napeljavo in odpeljavo vode, kakor tudi za narejanje potrebnih jezil, zatvornic in drugih pri-prav dopusté proti primernemu odškodovanju na tujem zemljišču pristojne služnosti (servitute), ali da se jim, kakor si lastnik zemljišča izvoli, potrebni svet odstopi. Tej posilni pravici pa niso podvržena poslopja z dvo-rišči in hišnimi vrta k njim spadajočimi.

Ako bi pa po taki napravi zemljišče za lastnika zgubilo primerno rabljivost, tedaj sme on tirjati, da se mu odkupi celo to zemljišče.

§. 18. Podvzetniki, ki narejajo nepokrite prekope in vodotoke (kanale), imajo razun dolžnosti v §. 491. obč. drž. zak. njim naloženih, tudi še to dolžnost, da morajo napraviti in vzdrževati potrebne mostove in brvi, ki vežejo obojestranske bregove, pri visoko zidanih vo-

dovodih in vodotokih pa tudi potrebne prehode in tiste naredbe, ktere so potrebne za ohrambo in varstvo oseb in lastnine.

§. 19. Lastnik zemljišča, ktero se v korist kakega podvzetja obteži s služnostjo (servituto), dobí pravico, da sme sovživati dotično napravo proti temu, da pla-čuje primeren donesek k stroškom za napravljanje in vzdrževanje; ta donesek se po tem ravná, koliko vode porabi; ali to vživanje vode ne sme biti namenu na-prave v škodo in nevarnost.

Ako se sovživanje zahteva še le potem, ko je na-prava že v delu ali dodelana, tedaj mora to vživanje zahtevajoči lastnik plačati po prenapredbi potrebne stroške.

Koliko ti stroški znašajo, to razsodi pristojna poli-tična gosposka, ako se dotičniki niso med seboj do-govorili.

§. 20. Pri nevarnosti ognja ali pri začasnem hudem pomanjkanji vode sme krajna policijska gosposka, ozi-roma starešinstvo občinske okolice, napraviti in nemu-doma izvršiti to, kar občna korist zahteva, namreč, da se privatne in javne vode lahko začasno rabijo.

Lastniki vode in drugi, ki so upravičeni to vodo vživati, pa smejo ako se jim je pri tem kaka škoda naredila, tirjati, da se jim ta škoda povrne iz premo-ženja tiste vasi ali občine, kteri v korist se je ukazala ta izjemna raba vode.

§. 21. Določbe §§. 14., 17. do 19., potem državne postave §§. 15. in 17. imajo tudi veljati za naprave, po kterih se preskrbujejo z vodo ne samo občine in vasi, ampak tudi posamne naselbe, ako poslednjim njih lega brani, da bi se vdeležile naprav, ktere so v vaseh in občinah za napeljavo vode osnovane.

(Dalje prihodnjič.)

Kozave ovce.

Bolezen, kteri je imé kozé, je med ovci Kranj-skimi prav redka bolezen, in sicer tako redka, da pred málo leti se je še v živinozdravniških bukvah pisalo, da te bolezní celó ne dobijo Kranjske ovce.

Zdaj pa vendar v Šneperskem gozdu na No-tranjskem, kjer se čez poletje pase več tisoč ovca, imamo kozé, kterih nadzorovanje je izročeno marljivemu g. dr. Razpetu, okrajnemu zdravniku Postojnskemu. — Al te kozé se niso pričele pri nas na Kranjskem; na-lezle so jih naše ovce v Istri, kjer so bile čez zimo na paši, in jih od ondot seboj prinesle na Kranj-sko, čeravno so imeli njihovi gospodarji spričala v rokah, da so ovce zdrave. Župani so jim dali spričalo

zdravja in c. kr. okrajno poglavarstvo Poreško ga je podpisalo — brez ogleda!

Ravnokar pa je Tržaška vlada pisala naši Kranjski, da 25. in 26. avgusta so prignali iz Hrvaškega 154 ovac v Trst, in ko so jih v mesnici pred klanjem ogledavali, našli so 11 za kozami bolnih ovac. Nevarnost tedaj naši deželi tudi žuga iz Hrvaškega. Da se ta nesreča odvrne, dala je naša vlada vsem okrajnim gosposkam na Dolenskem, kjer se meje stikajo s Hrvaško, in pa okrajnemu glavarstvu v Postojni ukaz, ostro čuti nad tem, da se po hrvaški drobnici ne zatrosi zelo kužna bolezen. Naj vsi gospodarji podpirajo gosposko v tem, da se od naših mejá odvrne bolezen.

Poljska letina.

Iz Rake na Dolenskem.

Ljudje ne pomnijo tako prijetnega milotoplega vremena, kakor ga imamo to jesen. Nebo je jasno, solnčni so dnevi, zvezdate ne prehladne noči so vinski trti jako ugodne; zato se je nadjati prav izvrstno dobre kapljice, kar je bo; škoda le, da po visocih gorah bo vina malo, ker okoli sv. Petra in Pavla je močno palež in smod razsajal; po nizkih goricah in na debeli zemlji bode pa veliko veči pridelek od vplanskega. Gotovo bo vino drago, kajti že zdaj plačujejo in dajejo na mošt po 6 in 7 gold. za avstrijsko vedro. — Ozimina se je pri nas dobro obnesla. Ajda, posebno pozna, pa je zavoljo dolge suše zaostala ter je zelo majhna ostala in še le zdaj cvetè. Zato so pa tudi čebele letos zelo slabe. Meni je letos prvi roj, ki sem ga bil za 3 gold. kupil in v Sumparjev panj ogrnil, 25. avgusta pobegnil. Sploh tožijo čbelarji pri nas, da so jim pozni roji pomrli, ker zavoljo silne suše ni bilo paše. — Dragi čbelarji in bratje učitelji! blagovolite po „Novicah“ naznaniti, kako so se obnesle čebele v panjovih, ki nam jih je slavna c. kr. kmetijska družba podelila? *) — Sicer bo pri nas na Dolenskem slaba. Edini krompir se nam je dobro obnesel, posebno pa zgodnji. Reje za prešiče bo pri nas malo, repe in korenja ne bo; tudi želoda letos pri nas nič ni, ker so gosenice na hrastovino zgodaj segle ter cvetje jej požrle. V prihodnjič ga bo pa še manj, kajti kar je Kostanjeviška hosta v Krakovem med kmete razdeljena, neusmiljeno gospodari sekira po hrastovih gozdih, katerih les se kupcem za mornarstvo prodaja, kolikor le more. Tudi zelje so nam gosenice napadle, akoravno smo jih zatirali. Tudi naša mladež je letos 53.820 škodljivših metuljev pokončala; za njen trud so se jim delila jeklena peresa, pisalne knjižice, papir in črnilo. Natančni zapisnik, kateri se lahko vsakemu pokaže, koliko so jih vsaki dan pokončali, ako bi treba bilo, priča, da naša šolska mladež ni rok križem držala. **) Naj bi se povsod tako delalo!

Jernej Pirnat.

Lepo zelje in pa — zeljnati štori.

Zalilog 2. avgusta.

Od več krajev se sliši, da so gosenice letos zelje pojedle, in tudi pri nas, dasiravno smo metulje lovili in pokončavali, so oni toliko zalege na zelje naredili, da tudi nam bi ga ne bilo nič ostalo, ako bi se ne bili po nauku „Novic“ ravnali. Brž ko sem zapazil gosenčjo zalego na zelji, sem odrezal, po domače rečeno, en všel (zeljnato glavo), na katerem je bilo veliko zalege zeljnega belina in to sem otrokom v šoli pokazal, ter jim

*) Tudi kmetijska družba pričakuje poročil o darovanih panjovih.

**) Očitna hvala gré za to marljivemu gospodu učitelju!

Vred.

povedal, od kodi ta zalega, in kaj iz nje pride; poleg tega sem jim pa tudi priporočil, naj starišem doma povedó, da skrbijo za pokončanje gosenčje zalege na zelji. In kmalu sem videl, da moje besede niso bile klic vpijočega v puščavi. Ženske so zalego in tudi že gosenice prav pridno obirale in tako imamo zdaj prav lepega zelja obilo. Tisti gospodarji pa, ki niso tega storili, imajo zdaj le to, kar je gosenicam ostalo — zelnote šture.

Mih. Kalan.

Šolske stvari.

Kako so liberalci začeli soditi o novih ljudskih šolah.

Pozor!

Kdor je tako nesrečen, da je bral le liberalne časnike, temu se je morda res sanjalo, da so ljudske šole, kakoršne so v Avstriji osnovali liberalci, strašansko napredek v ljudski omiki. Dan na dan, bodi-si v časnikih, bodi-si v svojih zbirališčih, so trobili liberalci in nekteri še trobijo, da se otroci še le zdaj kaj učé v šoli, da ni več sreče od šole, v novem duhu osnovane, in da za državljana ni važnejše dolžnosti, nego podpirati brezverske šole. Kdor pa z zdravimi telesnimi in duševnimi očmi opazuje šole, ta vé, v čem napredujejo nove šole.

Ni čuda, da celó priprosti stariši z glavo in ramami zmajujejo in prav skrbno poprašujejo: kaj bo iz naših otrok, ki obiskujejo nove te šole. In tako tožijo z vso pravico. Hvala Bogú, da slovenske šole še niso tako globoko zabredle v liberaluško blato, o čemur hvala gré narodni večini našega deželnega zbora in odbora, deželnemu šolskemu svetu, veliki večini od današnjega liberalizma ne oglodanih duhovnov naših in učiteljev naših.

Nekterim liberalcem so se vendar pričele ali oči odpirati ali pa jim je nehoté in nevedoma iz ust in peresa ušla taka graja novih šol, da bi nas bil „Tagbl.“ križal, ako bi jo mi bili izrekli. Novi „Fremdenblatt“ pisaje, ne o šolah v hribih, kjer šole — kakor pravijo liberalci — še zdihujejo pod težkim jarmom duhovskim, ampak o dunajskih šolah, iz katerih so duhovne skoro popolnoma iztirali, molitev in vsa sv. razpela odpravili, govori tako-le: „Ljudske šole dunajske občine gredó rakovo pot. To se bode skoro neverjetno zdelo njemu, ki vé, s kolikimi stroški je občina ustanovila šole in koliko skrbi obrača na-nje. In vendar je res. Vprašajte le učitelje in ravnatelje dunajskih srednjih šol, gimnazij, realnih gimnazij in realk, in oni vam bodo soglasno vsi brez izjeme odgovorili tako-le: teh šol učenci strašanske napake delajo zoper (nemški) pravopis, o slovnici in stavkoslovji najboljši med njimi nimajo pravega pojma; kako bi toraj mogoče bilo latinskega jezika učiti take učence, ki ne znajo niti prav pisati, niti stavkov zlagati, še manj pa vezati jih! Najslabejše je pa z računanjem. Pri nalogah, ki jih lahko reši, kdor vé, koliko je „enkrat ena“, si ne vedó pomagati. V potrjenje tega ta-le izgled. Pri skušnji v najvišem razredu ljudske šole nek mestni odbornik učencu dá nalogo: „če poldruga klobasa veljá 6 soldov, koliko boš dal za 6 klobas? Mladi gospodek ni mogel rešiti te naloge. Učitelj reče učencu, naj to pismeno izračuni na tabli; mestni odbornik pa mu na to ustmeno dopové, kako se reši ta naloga. Kako se morejo otroci učiti matematike, ako jih ljudska šola ne naučí podlage vsega računanja! In take so skoro sploh vse dunajske mestne ljudske šole.“

„Tega žalostnega stanú ljudskih šol, ki imajo ravno